

**УСТАНОВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ КРАЙОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ
ЗА ПЕРЕБУДОВУ
9 липня 1989 р. (конспект)**

Конспект-стенографування заходу – **Владислав Савенок**,
передмова та інформаційні довідки-коментарі про виступаючих – **Сергій Соломаха**

DOI: 10.58407/litopis.240511

© В. Савенок, С. Соломаха, 2024. СС BY 4.0

Вперше опубліковано й уведено в науковий обіг стенограму Установчої конференції Чернігівської крайової організації «Народний Рух України за перебудову», яка відбулась 9 липня 1989 р. і до сьогодні зберігається в приватному архіві.

Опубліковане джерело дозволяє краще зрозуміти епоху пізнього СРСР та зародження демократичних рухів в Україні, зокрема Чернігівської філії НРУ за перебудову.

Ключові слова: Народний Рух України, Чернігів, Чернігівська крайова організація НРУ.

Наприкінці травня 1989 р. в Будинку культури будівельників (зараз вул. Князя Чорного, 4) відбулася зустріч представників «неформальних» організацій Чернігова на запрошення Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

Обговорювались питання відносин із владою, ставлення до комуністичної влади, можливість співпраці між «неформальними» організаціями. На пропозицію С. Соломахи було утворено оргкомітет по заснуванню об'єднання «неформальних» організацій на зразок прибалтійських фронтів. Для підготовки установчих зборів нової організації делеговано по три представники від кожної з присутніх на зустрічі організацій: Товариства української мови ім. Т. Шевченка, «Демократического движения содействия перестройке» (ДДСП), товариства «Меморіал», а також С. Жигінаса (запропонований Л. Костюченко як представник кооператорів міста).

Підготовка зборів, які відбулися 9 липня 1989 р., здійснювалась ДДСП (приміщення, запрошення учасників тощо) у співпраці з компартійними органами влади без узгодження з іншими членами «неформальних» організацій із розрахунком прийняти учасників зборів в ДДСП, щоб потім цю організацію оголосити Рухом.

Із цим не погодились В. Сарана, О. Котенко, С. Жигінас, В. Розстальний та інші учасники зборів, які запропонували не вважати зібрання зборами ДДСП, а безпосередньо оголосити їх установчими зборами Чернігівського відділення Народного Руху України за перебудову. У гарячих суперечках, в яких узяв участь В. Тканко – секретар міськкому Компартії з ідеології, перемогли прихильники проведення установчих зборів НРУ за перебудову.

У відповідь на це прихильники ДДСП залишили президію (мабуть, розраховуючи на зрив зборів). У президії залишились Л. Костюченко та А. Майба, які продовжили вести зібрання, що прийняло рішення про утворення Чернігівського відділення НРУ за перебудову.

Про цю історичну подію повідомили багатотиражна газета ВО «ЧРПЗ» «Приборостроитель», «Деснянська правда», радіо «Свобода», а рухівська газета «Громада» в № 1 надрукувала розлогу інформацію про неї.

Під час проведення установчих зборів журналіст обласної газети «Комсомольський гарт», секретар Чернігівського обласного товариства української мови ім. Т. Шевченка В. Савенок вів конспектування-стенографування майже всіх основних думок промовців. Нижче оприлюднюємо розшифровані ним нотатки із заходу. Оригінал рукопису зберігається в особистому архіві В. Савенка.

* * *

**Установча конференція
Чернігівської крайової організації
Народного Руху України за перебудову**

9 липня 1989 р.

м. Чернігів

Установчі збори обласної (крайової) організації Народного руху України за перебудову у Чернігові в актовій залі Кооперативного училища по проспекту Жовтневої революції (нині – Перемоги), 95 тривали довго і в дискусіях – навколо якої громадської організації його створювати. Ведучою установчих зборів була доцент Чернігівського філіалу Київського політехнічного інституту Любов Іванівна Костюченко, вона проводила збори російською мовою. До порядку денного включили майже десяток питань: регламент, інформація про створення, про завдання, прийняття резолюції, вибори редакційного складу, створення Народного руху України тощо.

У президії – четверо: Любов Костюченко, Микола Лук'яненко, В. Сердюк та Василь Литвин.

Майже одразу виникла дискусія: НРУ (Народний рух України) чи ДДСП? Її започаткував Микола Миколайович Лук'яненко, подавши інформацію про створення ДДСП.

I. Лук'яненко М.М. (російською):

Йшли до зборів дуже довго. Ще у 1987 р. виник клуб «За перебудову» при Клубі глухонімих. Припинили там засідання – надавили на директора зверху по партійній лінії. Обговорювали статтю в «Советской России» Ніни Андреевої – це була провокація проти ідеології перебудови. Відбувалася дискусія...

У нашій групі було 5 чоловік: Литвин, Лук'яненко... Група почала рости, провели ряд заходів. 29 жовтня ми ухвалили заяву і програму для створення ініціативної групи. Намагалися брати участь у виборчій кампанії. Успіхів не досягли. Хотіли свого кандидата висунути на «Хімволокні», але нас обманули.

13 квітня група оголосила протест проти статті 11 прим. Указу. Труднощі зростання з тиском на нас з боку Воєнно-історичного товариства – доволі некультурно, також від Ради ветеранів. Особливо відзначилася «Деснянська правда», надрукувала листи цих безграмотних, серед яких Шевченко (Володимир Ісакович). 12 раз згадали моє прізвище. Ми змогли провести економічні збори в педінституті та Палаці хіміків.

Мова заходить про можливість участі в організації членів партії. Їм нагадувалося про несумісність такого. Така позиція неправомірна. Участь комуністів – це необхідність. Документи партії не виконуються в райкомах, обкомах, міськкомах, резолюції не виконуються. Виникають стихійні документи, які не готувалися. Ми їх не готували.

Щодо створення НРУ – ми в резолюції висловились: ми «за». Ми на демократичних позиціях. Але ДДСП в Україні немає. Ми висловлюємо своє позитивне ставлення. Після ми будемо висловлюватися, не заважаючи наперед. Чи підтримувати резолюцію? Ініціативний комітет збирав членів ініціативної групи.

Вирішили – хто подасть заяву до НРУ, той і голосує.

II. Про завдання Руху.

1. Костюченко Л.І. (російською):

Головна мета – пробудження ініціативи народу, але процеси ідуть по-різному. Результат є, і він у тому, що ми тут зібралися. Ми неформали по суті, але революціонери за справами. Кілька слів про неформалів.

Пригадуєте: «Всё во имя человека, всё во благо человека»? Кожен одержить, коли одержить країна. А зараз навпаки: від особистого щастя до щасливого суспільства. Це й привело нас до об'єднання. Ми йдемо до свободи, позбавившись інструкцій. Країна задихається в старих структурах. Йдемо до неформалів – до свободи.

У політиці – перебудова, це подолання мафіозного адміністративного радянського та партійного апарату. Вони бояться можливості втратити свої привілеї. Ми і є неформальна громадсько-політична організація, яка захищає інтереси народу. Ми захищаємо перебудову та її ініціаторів. Ми за перебудову.

1. Ленінський соціалізм – то буржуазний соціалізм з «телефонним правом» та удільними князьками. Народу нема від нього радості.

2. Вся влада радам. Але тільки де депутати розумні й чесні, яким можна передати право розпоряджатися? А партійні організації роблять усе, щоб депутатами були «послушники».

3. Ми хочемо жити там, де буде демонтована командно-адміністративна система, яка захопила національне багатство. Ми за таку систему, яку конкретно робимо, щоб дати змогу жити народу за законами совісті.

4. Нам потрібні свобода, гласність, де всім буде можливість реалізовувати національні переконання.

5. Соціальні права, ні – бідності. Привілеї дітям.

6. Ми за ринкову економіку, усі види власності, розвиток науки, справедливе ціноутворення.

7. За системний підхід до національного питання – за справедливу національну політику.

8. За цивілізоване суспільство, перш за все цінуються розум, інтелект, компетентність на виборчій основі. Особистість повинна мати право. Конкуренція у думках, вчинках і справах.

Проблеми регіону.

1. В Україні правлять сили застою. Вони чинять опір перебудові. Травневий пленум ЦК партії та виступ Щербицького тому підтвердження.

2. Жахлива поведінка на з'їзді депутатів СРСР. Я була там у відрядженні. «Українська делегація там була, як кам'яна стіна».

Чернігівицина.

Відсутність пролетарського гарту. Освіченість кадрів знижується. Видно незмінність кадрів. Призначають кума, свата, брата – так жирує номенклатура. Це не сприяє оновленню.

Кадри.

Нема активності з боку інтелігенції. Ми малочисельні, серед нас нема молоді. Ми вели боротьбу за виживання. Ми пропонуємо такі форми роботи:

Мета.

Об'єднати зусилля, щоб спільно вирішувати питання оновлення країни, є загроза розпилення зусиль. Є багато інших організацій, і ми б не хотіли дублювати комсомол чи КПРС. Профспілки вже оголошують себе гарантантами стабільності. А ми повинні повірити в народ.

Перше. Можна усувати наслідки, а можна – причини. Спрямувати зусилля на створення правових гарантій, щоб народ мав інституційні права. А права людини щоб стояли над державою.

Друге. Повинні продовжити боротьбу за демократизацію системи. За домінування рад на територіях, а трудових колективів – на підприємствах. При будь-якому керівнику зміщення з посад, аж до прямих виборів. За гласність усіх виборів і зборів.

Третє. За демонтаж комуністичної системи. Номенклатурних керівників – змістити. Встановити підзвітність, розмежувати функції.

Четверте. Гуманізація суспільства: «Всё во имя человека, всё во благо человека». Треба говорити про ціни, їх рівні, про екологічне середовище, якість продуктів харчування, медицини. Опитувати громадську думку, проводити референдуми, шукати джерела фінансування, залучати екологічних експертів і захисників прав людини.

П'яте. Сприяти реалізації принципів соціальної справедливості. Щоб були відсутні будь-які привілеї. Соціальні заклади знаходяться в жахливому стані. Гласність у питаннях розподілу житла, відкритті розподілу товарів підвищеного попиту. Організувати нові структури як товариство захисту прав споживачів. Пенсіонери живуть нижче рівня бідності, треба структури, щоб про них теж піклувалися.

Шосте. Культура і моральність. Повинні дати можливість розвиватися національним культурам і мовам. Треба створити структури по вивченню громадської думки, клуби по інтересах. Ми маємо допомагати створенню окружних виборчих зборів.

Питання із залу: Може, будемо створювати Рух Народів України?

Сьомін Є.М., секретар міськкому КПРС (російською): Так Рух конфронтації чи Рух сприяння перебудові?

Мостепан Я.І. (російською): А де Леонід Палажченко? Він на тому рівні вже не може нікого влаштовувати!

РЕПЛІКИ (російською):

– Рух за боротьбу? Наборолися уже!

– Можливо, і несанкціоновані акції будуть! Але спротив зменшиться. (українською)

– Так будемо створювати координаційну раду?

– Давайте обласну, що таке регіональна? Незрозуміло!

– Давайте спочатку дамо оголошення через газету.

2. Коношевич Едуард Георгійович, член парткому локомотивного депо (російською):

Збиралися в Києві 1 липня в Будинку кіно. Було 482 делегати з областей України і 188 запрошених. До шляхетності нас закликав космонавт Попович. Виступали й проти відзначення свята Полтавської битви. Пропонували, щоб Народний рух України допомагав партії очищатися «знизу». Мовляв, «в партії достаточо умних и порядочных людей». Говорили, що на носі вибори. У Києві думають обирати Салія. Наше завдання, щоб у ради пройшли нормальні люди. Треба в Халявині встановувати жертв терору сталінізму. Я вступав не в партію Сталіна.

3. Котенко Олександр, викладач медучилища (українською):

(Розповідає про Чорновола)

Рух є. (показує газету)

Володимир Яворівський призначений координатором ради по скликанню з'їзду Народного руху України. (Розповідає про Гориня). З'їзд запланований на середину вересня.

(Називає рахунок переказу коштів на організацію з'їзду: Київ 164001 Печерський житлосоцбанк м. Києва, МФО 322 099, Антонюк Галина Петрівна т. 216 61 36).

4. Литвин Василь Панасович (російською):

Я юрист, демократ, кілька разів намагалися виключити з партії. Мої земляки тягнуть жалюгідне існування.

(Довго розповідає про свої демократичні заслуги і презентує декларацію ДДСП – «Демократическое движение содействия перестройке», пропонує називати не Народний рух України, а Чернігівська обласна регіональна організація ДДСП).

5. Пандюк Анна Іванівна (російською):

Мені 45 років, мати двох дітей. Працюю в будівельно-монтажному управлінні – 430, яким керує Новиков В.М. Закінчила технікум, три роки працювала. Дисциплінарних стягнень не мала. Скороче-

на. Я – зайва. У мене немає засобів для існування. Просила керівника, щоб мене лишив на посаді начальника відділу кадрів. Відповів, що по віку не підхожу. Скаргу писала, а Каргод В.З. відповів: «Ми не будемо писати, бо Новіков 30 років при владі». Місяць розбирали скаргу. «Якщо ви її не звільните, то я звільню вас», – ляжав.

У них суди свої і прокурори. Кругова порука. Вся місцева влада по телефону вирішує. У бюро немає роботи – ідуть скорочення півтора роки.

Допоможіть, обмовили, потопталися по мені комуністи.

Сьомін Є.М. (російською): Зайдіть у 32 кабінет міськкому партії. Президія візьме на контроль.

6. Ситин Сергій Васильович (російською):

Треба розставити крапки над «і» по відношенню до Народного руху України.

7. Москаленко Віталій Панасович (українською):

Я – співголова організаційного комітету. ДДПС – це був політклуб, а не організація. Треба, щоб обласна організація мала одні погляди, назву, програму, однакову треба – Народний рух України. (Показує видання НРУ). Ось у Львові видається. Комусь важко розлучитися зі своїм дітищем (має на увазі Миколу Лук'яненка, Василя Литвина та ДДСП). Щодо назви – то виступаю за Народний рух України. Котенко, Сарана і я їздили на збори у Київ.

8. Сарана В.Ю. (українською):

Поет Дмитро Павличко в Києві сказав: «Ми підтримуємо Народний рух України, і письменницька організація увійде колективним членом. Ми робимо спільну справу».

Народний рух України відомий всім. А «Движение содействия перестройке» в Україні невідоме. Пропоную започаткувати регіональну організацію Народного руху України.

9. Ситин Сергій Васильович (російською):

Народний рух України – широка організація. Представники різних організацій збиралися на Валу й обговорювали моделі членства. Перша – індивідуальне. Друга – конференція. Третя – змішана форма. Найдемократичніша – індивідуальне членство. Ми розглядали. Не будемо повторювати ганьбу на з'їзді, який був.

Пропоную:

1. Поставити питання на голосування.
2. Виробити заяву по організаційному, індивідуальному членству, визначити спільну позицію та раду на з'їзд НРУ.

10. Логін В'ячеслав В'ячеславович, із чернігівської Спільки української молоді (українською):

На українській культурі виховується свідомість людини. Нам треба Народний рух України. Нам не треба ДДСП, особливо молоді. Хіба людину можна вважати інтелегентом, яка живе в Україні і не знає української мови?!

Єврейське товариство є в Києві, вірмени, ассірійці – вони підтримують свої мови. Всі республіки підтримують державність своєї мови, а ми і Білорусія, ні? Керівники не розуміють української. Якщо ДДСП ставить російську мову на перше місце, то нам з ними не по дорозі.

11. Адаменко Микола Петрович, Сосниця (українською):

Я думаю, ініціативній групі треба подякувати, що скликали нас. Але все скомпрометувала президія. Справа у нас серйозна. Зберуться неформали, і Народний рух буде створено. Ми не політикани. НРУ підтримував і Кравчук.

Перше, про ставлення до Товариства української мови – не почув. Президія дещо не зробила. А скоро – вибори, треба визначитися. Окремі апаратники хочуть порушити демократичний виборчий процес. А ми партії допоможемо... проконтролювати хід виборів.

Чотири демократичні громадські організації повинні забути, хто є хто. Життя штовхає до об'єднання. Необхідна єдність неформалів, визначити, хто що повинен робити.

Друге, гласність. Організуємо друкований орган. Хай допоможуть партійці, щоб газети давали друкувати НРУ у межах Конституції.

Третє, реєстрація Народного руху України.

12. Коваленко Михайло (українською):

Я – член Української Гельсінської спілки. Програма повинна бути. Треба піти в область до людей.

Сорочка для нашої справи – це Народний рух України. А ДДСП – це тільки на сезон, як теніска з короткими рукавами. Треба влаштувати пікети напроти привілейованої ЦЛК (центральна лікувальна клініка, в якій лікувалася партійна номенклатура міста) і готелю «Гомельський». Є закони, що заборонено говорити. КГБ у нас украла фотографії. УГС хоче іти в інститути до молоді. Але поки що у нас партія головна. Вона вирішує. Був у Половця, питаю, як розуміти політику гласності і перебудову? У нас за 20 км від Чернігова завод по радіоперешкодах.

Що я хочу сказати? Треба, щоб закони у нас були правомочні і для людини.

13. Литвин В.П. (українською):

Реалізм – це найголовніше в політиці. Заливають ветерана. Виселить того, хто заливає. «Меморіал» відштовхнув від себе «стариків». Я – за Народний рух України.

14. Шуст Микола Наумович, Ніжин (українською):

Перебудови на місцях нема, хоча революційні гасла висунули 4 роки тому. Бо сидять бюрократи і нічого не хочуть робити. Що тільки не робили Кравчук і Шевченко. А на ділі – ні! Наче бюрократи

у нас не визнають і ненавидять перебудову. 9 академіків виступали. «Невже треба бути академіком, щоб із білого робити чорне?»

Я – член КПРС і теж за допомогу ЦК партії.

15. (ХТОСЬ) (російською):

Треба було дві людини в президію. Я за НРУ. Котенко виступав – молодець. Доповідь хороша, але всі питання не охопити.

Перше. Треба залучувати в члени організації.

Друге. Брати участь у виборах в місцеві ради, інакше нічого не зміниться.

Третє. Екологія і гласність, які зараз будуються тимчасові підприємства. Треба закрити Чорнобиль. Відзивати депутатів, якщо вони будуть вести таким же чином.

16. Богуславська Майя (російською):

Я вважаю себе членом НРУ і приймаю його програму, щоб українська мова в Україні була державною, але й інші мови не пригнічувалися. Була публікація в газеті «За комуністичну працю» 5 липня. Там говорилося і про більшість робітників. У партію треба свідомих. Питання про владу не вирішене.

Народ як був безправним, так до цих пір і залишається. Миколу Лук'яненка відлучили від лекторства. Я не вважаю себе лектором, але буду боротися за свободу, і говорити відкрито і чесно. (*Читає вірші Бориса Слуцького*). Народний рух має пам'ятати й нагадувати нам бути пильними.

17. Семененко П.Д., від імені Щорської групи (російською):

Головне, наприклад, питання про владу. Конкретних пропозицій і рішень немає. Народ тільки тоді владу візьме в свої руки, коли доросте до неї. Демократизацію треба проводити не тільки зверху, але й знизу – з трудових колективів. Якщо буде так, то буде фундамент по всій країні, на всіх рівнях. Ми вважаємо, що влада повинна належати не сучасному трудовому колективу, а загальним зборам, а виконавча влада – раді трудового колективу. Незалежним від волі керівництва – постійно діюча президія. Функціонувати неможливо без згоди з трудовим колективом і дирекцією.

«Вся влада загальним зборам в трудових колективах».

18. Тканко Віктор Миколайович, партпрацівник (російською):

Сьогодні верхи не можуть, а низи не хочуть. XIX партійна конференція КПРС відмітила: *Перше.* Неможливо не враховувати проблеми. *Друге.* Треба виявляти соціально активних людей. Ініціативу спустили, а вона має іти знизу. Не треба говорити, що будуть робити далі. Справедливі зауваження про підготовку конференції – шляхах, формах і методах. Треба було краще готувати. Треба відчувати відповідальність. Щодо слів, що 4 роки пройшло, а толку від перебудови мало. У вас таке теж може бути.

Якщо б мене запитали, чи буде співпраця між нами, я б відповів: «так», але з націоналістами УГС – не творінням, ні розумом, а з національностями і нацменшинами – так.

19. Розстальний Віталій (російською):

З приводу попередніх виступів.

1. А що вам зробила Українська Гельсінська спілка? Вона діє в рамках Конституції.

2. Реабілітація «бандерівщини» – це неоднозначне питання, потребує дослідження.

3. В НРУ – приходив на організаційні заходи, слухав.

4. А апарат партії – це спеціальна система, де чесній людині погано, як білій вороні.

Тільки контроль безпартійних над партією дасть результат. (*Наводить, як приклад, лист Леніна до Мяснікова*). І поки партія не відмовиться від своєї керівної ролі – вона буде як більмо в оці.

Не спорю. Є й хороші люди в партії. Але потрібне народовладдя, а не бюрократія. Є різні випадки: але ми б не знищили (*незрозуміло*).

20. Сьомін Є.М., секретар міськкому партії (російською):

«Робітнича газета» за 8 липня надрукувала матеріал «Стріляти в апарат і навпаки?» Де ваші конкретні справи під час роботи? Ветерани можуть допомагати контролювати торгівлю – конкретна справа. Є в партії і бюрократи, є й багато нових людей. Без перебудови ми не зрушимо з місця.

У «Робітничій газеті» говориться про підтримку КПРС. А в вашій декларації немає питань між національних відносин.

Я знаю біографію Миколи Лук'яненка. У нас в Чернігові 52 тисячі громадян закатовано німцями. У питаннях екстремізму ми з вами розходимося.

21. (ХТОСЬ) (російською):

Навіщо ми зібralися? Ми всі знаємо: суспільство переживає кризу. Закликають виконати рішення XIX партконференції та XXVII з'їзду. А були й раніше подібні, але не виконували. Громадяни об'єднуються в Народний рух України і добиваються своїх прав. Ми не повинні залишити дітям таку країну. Членство в НРУ привілеїв не дасть. Боротьба так просто не піде. Чернишевський ще говорив, а товариші допоможуть. Вважайте інформацію достовірною. Те, що зібralися – зробили завдяки ДДСП. Але наш гарант – це Народний рух України.

22. Мостепан Яків, голова Чернігівської філії УГС (українською):

Пропоную притягнути до відповідальності Коношевича за приписування нам нападок на євреїв і росіян. Не треба критикувати за націоналізм російською мовою. Я дозволив собі випадки, а тепер прошу вибачення. Партія веде до зубожіння народу.

Нас не запросили на підготовчі зустрічі. Наша зброя – слово. Хто закликає до розправи над екстремістами? Ми діємо в рамках Конституції. Ми за референдуми і політичні мітинги. Нас роз'єднують. Ми як глас народу. Ми не повинні поклатися на когось.

III. Про створення Чернігівської регіональної організації Народного руху України.

Структура: вищий орган – конференція.

19 чоловік – рада регіону, 7 – президія (виконком ради).

Керуються декларацією.

Повинні виробити статут і створити комісії.

Раді продумати питання про створення газети.

1. Ніжин – не дав представника.
2. Сосниця – Гілько.
3. Щорс – Семененко Павло Дмитрович.
4. Ріпки – Єрмак Володимир Олександрович.
5. Жигінас Сергій.
6. Котенко Олександр.
7. Костюченко Любов.
8. Логін В'ячеслав.
9. Майба Анатолій.
10. Москаленко Віталій
11. Панченко Іван.

ВИКОНКОМ

Розстальний В., Фальба В.М., Лук'яненко М.М., Чепурний В.Ф., Сарана В.Ю., Литвин В.П., Сердюк В., Жигінас С.В., Котенко О.І., Костюченко Л.І., Єрмак В.О., Ушакова Г.І.

* * *

Додаток

Інформація про учасників-промовців Установчої конференції Чернігівської крайової організації Народного руху України за перебудову 9 липня 1989 р.

Адаменко Микола Петрович (20.12.1931–07.05.2022), політв'язень (1953–1956), вчитель, поет, письменник, прихильник РУХу з 1989 р., засновник Товариства української мови ім. Т. Шевченка в Сосниці. Із 2005 р. – голова Сосницького районного відділення Всеукраїнського об'єднання ветеранів. Автор поетичних збірок «Повінь», «Цвіт на морозі», «Прагнення неба», роману «Закон-тайга», книжки публіцистики «Планета Україна» та ін. Лауреат обласних премій імені Б. Грінченка та М. Коцюбинського. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2005).

Богуславська Майя Григорівна (15.11.1933–01.10.2005), проживала в м. Чернігові, працювала вихователем гуртожитку Чернігівського тролейбусного управління. Одна із засновниць Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., поетеса. Мешкала в Ізраїлі з липня 1991 по березень 1995 рр. У 2008 р. видано збірку віршів «Отпустите меня, я – залётная птица».

Ванжа Вадим Хомич (11.01.1941 р. н.), мешкає в м. Чернігові, працював слюсарем контрольно-вимірювальних приборів в/о «Хімволокно», член товариства «Меморіал». Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, член Крайової Ради РУХу з лютого 1990 р. Мешкав в Ізраїлі з липня 1991 по березень 1995 рр. Із 2005 р. – член редколегії газети «Тіуа» Чернігівської єврейської громади.

Єрмак Володимир Олександрович (27.05.1960–14.02.2024), проживав у с. Олешня Ріпкинського р-ну Чернігівської обл., працював вчителем Олешнянської середньої школи. Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р. Член Товариства української мови ім. Т. Шевченка з 1989 р., дослідник і популяризатор творчості Софії Русової з 1990. Заступник начальника управління в справах молоді та спорту Чернігівської облдержадміністрації (1993–1994). Останні роки – працівник Чернігівської обласної бібліотеки для юнацтва.

Жигінас Сергій Вільямович (12.02.1958 р. н.), мешкає в м. Чернігові, працював програмістом кооперативу «Курсор» у 1989–1990 рр. Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., член РУХу з липня 1989 по жовтень 1990 рр. Делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, голова координаційної ради. Активний учасник «ковбасної революції» у Чернігові (1990).

Коваленко Михайло Петрович – член УГС із Чернігова, колишній політв'язень. Вступив до УГС 11.04.1989 р.

Конашевич Едуард Петрович (01.12.1933 р. н.), мешкав у м. Чернігів, член парткому локомотивного депо ст. Чернігів, працював головою профкому залізничної станції Чернігів, член ДДСП.

Костюченко Любов Іванівна (04.03.1940–03.12.2009), кандидат економічних наук, доцент Чернігівського філіалу КПІ, голова ради ДДСП («Демократическое движение содействия перестройке»). Одна із засновниць Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., член Крайової Ради РУХу з лютого 1990 р., член РУХу за перебудову 1989–1990 рр.

Котенко Олександр Іванович (25.07.1949–15.10.2008), лікар, голова Чернігівського осередку УГС. Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, секретар координаційної ради, співголова Чернігівської крайової організації РУХу за перебудову (2 лютого – 6 жовтня 1990 р.), член УГС, Української республіканської партії.

Литвин Василь Панасович (1922–200?), проживав у м. Чернігів, військовий пенсіонер, член товариства «Меморіал» та ДДСП. Один із засновників обласної організації ПДВУ (Партія демократичного відродження України).

Логін В'ячеслав В'ячеславович (архієпископ Святослав) (26.11.1964 р. н.), інженер ПКБ ОПУ. Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, є одним із перших парафіян УАПЦ в Чернігові, нині – предстоятель Білоруської Автокефальної Православної Церкви з титулом Новоградський і Північно-Американський (з 11.11.2008).

Лук'яненко Микола Миколайович (19.07.1926–07.07.2014), мешкав у м. Чернігів, пенсіонер, контролер позавідомчої охорони міського управління міліції, відповідальний секретар ДДСП, керував громадським клубом «Промінь». Організатор Руху 2. У 1996–1997 рр. очолював чернігівську організацію НДП.

Майба Анатолій Іванович (13.09.1940–07.06.2001), начальник лабораторії в/о «Чернігівавтодепарт». Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, співголова Чернігівської крайової організації РУХу за перебудову (з 2 лютого до 6 жовтня 1990 р.), заступник голови обласної організації УРП (1990–1992). Голова контрольно-ревізійної комісії обласної організації НРУ, РУХ (УНР) (1992–2001). Учасник походу «Козацькими шляхами» (1991).

Москаленко Віталій Панасович (25.05.1946 – літо 2017, м. Херсон), проживав у м. Чернігів, працював кореспондентом газети «Деснянська правда». Один із засновників, член правління обласного відділення товариства «Меморіал». Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, член Крайової Ради РУХу з лютого 1990 р. Редактор газети «Громада» (1989–1995), нагороджений премією ім. І. Багряного (1991). Засновник і редактор першої в Чернігові україномовної недержавної радіостанції ФМ «Радіо ВМ» (перший ефір – 16.08.1995 р.).

Мостепан Яків Іванович (1958 р. н.), проживав у м. Чернігів, вчитель, член РУХу з 1989 р., член УРП. Активний учасник «Ковбасної революції». Емігрував до Німеччини.

Пандюк Анна Іванівна – ображена компартійною владою.

Панченко Іван Федорович (10.09.1946–01.09.2022), заступник голови облуправління НТТ комунального господарства і побутового обслуговування населення, директор взуттєвої фабрики, член товариства «Меморіал». Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, член Крайової Ради РУХу з лютого 1990 р., заступник голови Чернігівської крайової організації НРУ (з 6 жовтня 1990 р.). Активний учасник «Ковбасної революції» у Чернігові (1990), учасник протистояння в с. Кіпті Козелецького району. Заступник голови обласних організацій НРУ (1990–1999), РУХ (УНР) (1999–2003), УНП (2003–2006).

Росстальний Віталій Миколайович (03.10.1957 р. н.), до 2002 р. мав прізвище Розстальний, мешкає в м. Чернігів, викладач історії СРСР та УРСР Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Шевченка. Один із засновників, співголова обласного відділення товариства «Меморіал». Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову. Першим на Чернігівщині підняв у ЗМІ питання щодо висвітлення «білих» плям в історії СРСР.

Сарана Валерій Юрійович (29.05.1947–26.08.2018), викладач Чернігівського юридичного технікуму. Працював заступником голови Чернігівської облдержадміністрації з гуманітарних питань (1992–1994), керівником апарату фракції Народного Руху України у Верховній Раді України (1996–1997), генеральним директором національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» (2003–2006), заступником начальника управління культури і туризму облдержадміністрації (2006–2008), директором КП «Дирекція меморіального комплексу “Пам'яті Героїв Крут”» (2008–2012). Один із засновників, заступник голови Чернігівського обласного товариства української мови ім. Т. Шевченка у 1989 р. Один із засновників Чернігівської організації РУХу 9 липня 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову. Співголова (2 лютого – 6 жовтня 1990 р.), голова (6 жовтня 1990 р. – 14 квітня 1992 р.) Чернігівської крайової організації РУХу за перебудову. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2009 р.). Почесний громадянин міста Чернігова (2019).

Семененко Павло Дмитрович (26.01.1934–10.09.2015), мешкав у м. Сновськ Чернігівської області, електромонтер, майстер, інженер «Чернігівобленерго», член РУХу з 1989 р., делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, один із засновників, голова Щорського осередку РУХу (1989–1993).

Сердюк В. – еколог, викладач Чернігівського педінституту, член ДДСП.

Ситін Сергій Васильович – ?

Сьомін Євгеній Миколайович, компартійний функціонер, після «Ковбасної революції» – завідувач ідеологічним відділом Чернігівського міському КПУ, директор ЗОШ № 6 у м. Чернігів.

Тканко Віктор Миколайович (11.05.1953 р. н.), комсомольський функціонер, після «Ковбасної революції» – секретар по ідеології Чернігівського міському КПУ, заступник голови облдержадміністрації за часів Януковича, начальник управління у справах преси та інформації.

Ушакова Галина Іванівна – громадська активістка.

Фальба Володимир Миколайович (24.12.1937 р. н.), працював регулювальником радіоапаратури в/о «Чернігівський радіоприладний завод», член СТК в/о «ЧРПЗ», член товариства «Меморіал», ДДСП. Член РУХу з 1989 р. Делегат Установчого з'їзду РУХу за перебудову, член Крайової Ради з лютого 1990 р., співголова ради первинного осередку РУХу в/о «Чернігівський радіоприладний завод».

Шуст Микола Наумович (08.08.1916–16.01.2007), член НРУ, співголова громади УАПЦ м. Ніжин, член Спілки письменників України, ніжинський краєзнавець.

Савенок Владислав Васильович – чернігівський журналіст, письменник, фотограф, член літературної спілки «Чернігів», член редколегії та відповідальний секретар журналу «Літературний Чернігів», лауреат премії ім. Леоніда Глібова (2013) (Чернігів, Україна).

Savenok Vladyslav – Chernihiv journalist, writer, photographer, member of the literary union «Chernihiv», member of the editorial board and executive secretary of the magazine «Literary Chernihiv», laureate of the Leonid Hlibov award (2013) (Chernihiv, Ukraine).

E-mail: vsavenok@ukr.net

Соломаха Сергій Васильович – український громадський діяч, публіцист, краєзнавець, депутат Чернігівської міської ради першого демократичного скликання (1990–1994), борець за незалежність України у ХХ ст. (Чернігів, Україна).

Solomakha Serhii – Ukrainian public figure, publicist, local historian, deputy of the Chernihiv city council of the first democratic convocation (1990–1994), fighter for the independence of Ukraine in the 20th c. (Chernihiv, Ukraine).

E-mail: ser54321@ukr.net

CONSTITUENT CONFERENCE OF THE CHERNIHIV REGIONAL ORGANISATION OF THE NATION'S MOVEMENT OF UKRAINE FOR PERESTROIKA 9 July 1989 (summary)

Shorthand summary of the event – **Vladyslav Savenok**,
foreword and information notes and comments on the speakers – **Sergiy Solomakha**

For the first time is published and put into scientific circulation the transcript of the Constituent conference of the Chernihiv regional organisation of the Nation's Movement of Ukraine for Perestroika, which took place on 9 July 1989 and is kept in a private archive until today.

The published source helps to better understand the era of the late USSR and the emergence of democratic movements in Ukraine, in particular the Chernihiv branch of the Nation's Movement for Perestroika.

Key words: Nation's Movement of Ukraine, Chernihiv, Chernihiv regional organisation of the NRU.

Дата подання: 15 липня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 20 жовтня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Савенок, В., Соломаха, С. Установча конференція Чернігівської крайової організації Народного Руху України за перебудову 9 липня 1989 р. (конспект). *Сіверянський літопис*. 2024. № 5. С. 92–99. DOI: 10.58407/litopis.240511.

Цитування за стандартом APA

Savenok, V., Solomakha, S. (2024). Ustanovcha konferentsiia Chernihivskoi kraiovoi orhanizatsii Narodnoho Rukhu Ukrainy za perebudovu 9 lypnia 1989 r. (konspekt) [Constituent conference of the Chernihiv regional organisation of the Nation's Movement of Ukraine for Perestroika 9 July 1989 (summary)]. *Siverianskyi litopys* – *Siverian chronicle*, 5, P. 92–99. DOI: 10.58407/litopis.240511.

